

O'G'IRLIK JINOYATLARINI FOSH ETISHNING AYRIM MASALALARI

Jovliyev Diyorbek Salohiddin o'g'li

O'zbekiston Respublikasi IIV Akademiyasi 3-o'quv kursi kursanti

Toshkent sh.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20572014>

Annotatsiya: Ushbu maqolada o'g'irlik jinoyatlarini fosh etishning o'ziga xos jinoyat-huquqiy, kriminalistik va protsessual jihatlarini ilmiy-amaliy nuqtai nazardan tahlil qilingan. Mulkka qarshi qaratilgan jinoyatlar tizimida o'g'irlikning o'rni, jinoyat sodir etilgan joyni ko'zdan kechirish, ashyoviy dalillarni to'plash va raqamli texnologiyalardan (videokuzatuv, raqamli izlar) foydalanishning zamonaviy usullari yoritilgan. Tergov va tezkor-qidiruv amaliyotidagi mavjud tizimli muammolar o'rganilib, o'g'irlik jinoyatlarini "issiq izidan" fosh etish mexanizmlarini takomillashtirish hamda dalillar bazasini mustahkamlash bo'yicha ilmiy asoslangan taklif va tavsiyalar ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar: o'g'irlik, mulkiy jinoyatlar, jinoyatni fosh etish, tergov harakatlari, ashyoviy dalil, raqamli texnologiyalar, kriminalistik taktika, tezkor-qidiruv tadbirlari, voqea joyini ko'zdan kechirish, dalillarni baholash.

Аннотация: В данной статье с научно-практической точки зрения анализируются специфические уголовно-правовые, криминалистические и процессуальные аспекты раскрытия краж. Освещены место кражи в системе преступлений против собственности, современные методы осмотра места происшествия, сбора вещественных доказательств и использования цифровых технологий (видеонаблюдение, цифровые следы). Изучены существующие системные проблемы в следственной и оперативно-розыскной практике, разработаны научно обоснованные предложения и

Contact: 99 826 99 56

рекомендации по совершенствованию механизмов раскрытия краж по "горячим следам" и укреплению доказательной базы.

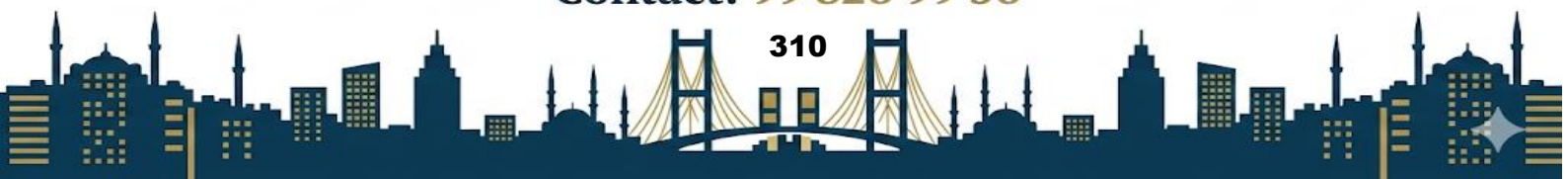
Ключевые слова: кража, имущественные преступления, раскрытие преступления, следственные действия, вещественное доказательство, цифровые технологии, криминалистическая тактика, оперативно-розыскные мероприятия, осмотр места происшествия, оценка доказательств.

Abstract: This article scientifically and practically analyzes the specific criminal-legal, forensic, and procedural aspects of detecting theft crimes. The place of theft in the system of property crimes, modern methods of crime scene investigation, collection of material evidence, and the use of digital technologies (video surveillance, digital footprints) are highlighted. Existing systemic problems in investigative and operational-search practice are studied, and scientifically grounded proposals and recommendations for improving the mechanisms of detecting thefts in "hot pursuit" and strengthening the evidence base are developed.

Keywords: theft, property crimes, crime detection, investigative actions, material evidence, digital technologies, forensic tactics, operational-search measures, crime scene investigation, evaluation of evidence.

KIRISH

O'zbekiston Respublikasida fuqarolarning huquqlari, erkinliklari va qonuniy manfaatlarini, shu jumladan ularning mulkiy huquqlari davlat himoyasidir. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasida mulk daxlsizligi va uning har qanday tajovuzlardan himoya qilinishi qat'iy belgilab qo'yilgan. Shu nuqtai nazardan, jamiyatda ijtimoiy barqarorlikni ta'minlashda o'zgalar mulkini talon-toroj qilish bilan bog'liq jinoyatlarga qarshi kurashish, ayniqsa, bu toifadagi jinoyatlarni tez va to'la fosh etish huquqini muhofaza qiluvchi organlarning eng ustuvor vazifalaridan biri hisoblanadi.

Kriminologik statistik ma'lumotlarga ko'ra, respublikamizda qayd etilayotgan umumiy jinoyatchilik salmog'ida mulkka qarshi qaratilgan jinoyatlar, xususan, o'g'irlik (O'zbekiston Respublikasi Jinoyat kodeksining 169-moddasi) jinoyatlari yuqori ulushni tashkil etadi [1]. O'g'irlikning ijtimoiy xavfliligi shundaki, u nafaqat fuqarolarning moddiy farovonligiga zarar yetkazadi, balki jamiyatda davlatning himoya funksiyasiga bo'lgan ishonchni susaytiradi. Bugungi kunda o'g'irlik jinoyatlari o'zining sodir etilish usullari, texnik ta'minlanishi va yashirinligi bilan tobora murakkablashib bormoqda. Jinoyatchilar tomonidan zamonaviy texnik vositalardan foydalanish, raqamli izlarni yo'qotishga urinish holatlari tezkor-qidiruv va tergov idoralari oldiga jinoyatni fosh etishning yangi, innovatsion usullarini ishlab chiqish va amaliyotga tatbiq etish vazifasini qo'yimoqda. Shu sababli, o'g'irlik jinoyatlarini fosh etishning o'ziga xos kriminalistik, taktik va protsessual masalalarini ilmiy jihatdan tahlil qilish g'oyatda dolzarb ahamiyat kasb etadi.

MAVZUNING DOLZARBLIGI VA MUAMMONING O'RGANILGANLIK DARAJASI

Mulkiy jinoyatlarni tergov qilish va fosh etish metodikasi yuridik fanning kriminalistika va jinoyat protsessi sohalarida keng o'rganilgan yo'nalishlardan biridir. Xususan, bu borada o'zbek olimlaridan M.H. Rustamboyev, D.M. Mirazov, Yu.S. Pulatov va boshqalarning ilmiy izlanishlarida o'g'irlik jinoyatining jinoyat-huquqiy xususiyatlari, voqea joyini ko'zdan kechirish taktikasi hamda ashyoviy dalillarni to'plash masalalari tahlil qilingan [3, 4, 5].

Biroq, zamonaviy sharoitda o'g'irlik jinoyatlarining transformasiyasi kuzatilmoqda. Masalan, avtomototransport vositalaridan qilinadigan o'g'irliklarda elektron qulflarni buzuvchi maxsus skanerlar (kodgrabberlar) ishlatilmoqda; xonadon o'g'irliklarida esa jinoyatchilar videokuzatuv kameralarini chetlab o'tish yoki ularni masofadan uzib qo'yish usullarini qo'llashmoqda. Bu kabi omillar

an'anaviy fosh etish usullarining (faqatgina barmoq izlarini qidirish yoki guvohlarni so'roq qilish) o'zi yetarli emasligini ko'rsatmoqda. Binobarin, o'g'irlik jinoyatlarini fosh etishda tezkor-qidiruv tadbirlari, raqamli kriminalistika (digital forensics) va an'anaviy tergov harakatlarini o'zaro integratsiya qilishning aniq algoritm va mexanizmlarini yaratish bugungi kunning kechiktirib bo'lmas talabidir.

O'G'IRLIK JINOYATLARINING JINOYAT-HUQUQIY VA KRIMINALISTIK TAVSIFI

O'zbekiston Respublikasi Jinoyat kodeksining (JK) 169-moddasiga muvofiq, o'g'irlik, ya'ni o'zganing mol-mulkini yashirin ravishda talon-toroj qilish hisoblanadi. "Yashirin ravishda" belgisi bu jinoyatning asosiy konstruktiv belgisi bo'lib, huquqbuzarning harakatlari mulkdorga, mol-mulkning boshqa egalariga yoki o'zga shaxslarga bildirmasdan (ularning yo'qligida, uxlab yotganida yoki bor bo'lsa-da e'tiborsizligidan foydalanib) sodir etilishini anglatadi [1].

O'g'irlik jinoyatlarining kriminalistik tavsifi o'z ichiga bir nechta muhim elementlarni oladi: jinoyat sodir etish usuli, jinoyat predmeti, jinoyat sodir etilgan vaqt va joy, hamda jinoyatchining shaxsi va xulq-atvor xususiyatlari.

1. **Sodir etish usuli:** Kriminalistik amaliyot shuni ko'rsatadiki, o'g'irliklar asosan uch turga bo'linadi: turar joylarga g'ayriqonuniy kirish orqali sodir etiladigan o'g'irliklar; cho'ntak o'g'irliklari (jamoat joylarida va transportda); va transport vositalari ichidan narsalarni o'g'irlash. Har bir tur o'ziga xos izlar qoldiradi. Masalan, turar joy o'g'irliklarida buzish qurollarining izlari (trasologik izlar), poyabzal izlari, kiyim tolalari qoladi.

2. **Jinoyatchining shaxsi:** O'g'irlik jinoyatlari aksariyat hollarda retsdivistlar (muqaddam sudlanganlar) va ishsiz shaxslar tomonidan sodir etiladi. Shuningdek, giyohvandlik vositalari iste'molchilarining kundalik ehtiyojlarini qondirish maqsadida mayda o'g'irliklarga qo'l urish holatlari

tez-tez uchraydi. Cho'ntak o'g'rilari esa yuqori darajadagi "kasbiy" malakaga ega bo'lib, guruh bo'lib harakat qilishga moyildirlar [5].

Ushbu kriminalistik tavsiflarni to'g'ri va chuqur anglash tergovchiga jinoyat versiyalarini ilgari surish, gumondorlar doirasini qisqartirish va qidiruv tadbirlarini to'g'ri yo'naltirishga xizmat qiladi.

TERGOVGA QADAR TEKSHIRUV VA DASTLABKI TERGOV HARAKATLARI TAKTIKASI

O'g'irlik jinoyati to'g'risida xabar kelib tushgan daqiqadan boshlab amalga oshiriladigan dastlabki harakatlar ishning kelajagini hal qiluvchi ahamiyatga ega. Jinoyatni qonuniy va xolis fosh etish ko'p jihatdan voqea joyini ko'zdan kechirish sifatiga bog'liq.

1. Voqea joyini ko'zdan kechirish. Jinoyat-protsessual kodeksining (JPK) 135-141-moddalari talablari asosida o'tkaziladigan voqea joyini ko'zdan kechirish harakati – bu jinoyat izlari va boshqa ashyoviy dalillarni topish, hodisa holatini oydinlashtirish maqsadida hududni bevosita o'rganishdir [2]. O'g'irlik jinoyatlarida bu tergov harakati qat'iy ketma-ketlikda – statik va dinamik bosqichlarda o'tkazilishi shart. Avvalo, tergovchi (yoki surishtiruvchi) jinoyatchining voqea joyiga kelish va ketish yo'llarini tahlil qiladi. Oyna, eshik qulflari, deraza panjaralari diqqat bilan o'rganiladi. Jinoyatchi qulflash moslamasini buzish uchun qanday quroldan foydalanganligi (lom, otvyortka, maxsus kalitlar) aniqlanadi va ushbu trasologik izlar gips yoki polimer moddalar yordamida qotirib olinadi. Amaliyotdagi eng katta muammolardan biri shundaki, jabrlanuvchilar o'g'irlikni sezgan zahoti nima yo'qolganini bilish maqsadida voqea joyidagi narsalarni tartibsiz ravishda ushlab ko'rishadi va joyini o'zgartirishadi. Bu holat jinoyatchining barmoq izlarini yo'qqa chiqarishi yoki ustma-ust izlar tushishi (izlarning ifloslanishi) natijasida daliliy ahamiyatini tushirib yuboradi. Shuning uchun, aholi o'rtasida jinoyat sodir bo'lganini sezganda voqea joyini umuman

o'zgartirmasdan, zudlik bilan "102" tizimiga xabar berish madaniyatini shakllantirish muhim profilaktik vazifadir.

2. Dalillarni yig'ish va kriminalistik ekspertizalar. Voqea joyidan olingan daktiloskopik (barmoq) izlar zudlik bilan Ichki ishlar vazirligining Avtomatlashtirilgan daktiloskopik axborot tizimi (ADAT) bazasidan tekshiriladi. Agar jinoyatchi qo'lqopdan foydalangan bo'lsa, tergovchi e'tiborini biologik izlarga (soch tolasi, ter, qon, tupurik) qaratishi zarur. Bugungi kunda DNK ekspertizasi o'g'irlik jinoyatlarini mutlaq va inkor etib bo'lmaydigan darajada isbotlash imkonini bermoqda [4].

3. Jabrlanuvchi va guvohlarni so'roq qilish. Jabrlanuvchini so'roq qilish jarayonida o'g'irlangan ashyolarning aniq tavsifi (markasi, seriya raqami, alohida belgilari, tirlangan yoki singan joylari) to'liq yozib olinishi kerak. Bu kelgusida o'g'irlangan mulkni lombardlar, bozorlar yoki onlayn e'lonlar (masalan, OLX) orqali sotishga urinish holatlarida uni tezda identifikatsiya qilishga yordam beradi.

O'G'IRLIKLARNI FOSH ETISHDA ZAMONAVIY TEKNOLOGIYALARNING O'RNI

O'zbekiston Respublikasi IIV tizimida raqamlashtirishning keng joriy etilishi jinoyatlarni fosh etish darajasini tubdan o'zgartirdi. Bugungi kunda o'g'irlikni fosh etish an'anaviy usullar bilan bir qatorda quyidagi raqamli texnologiyalar orqali amalga oshirilmoqda:

- **"Xavfsiz shahar" va videokuzatuv tizimlari:** Ko'chalar, chorrahalar va xonadonlar atrofiga o'rnatilgan aqlli kameralar jinoyatchining qiyofasi, uning harakatlanish marshruti va foydalangan transport vositasini (davlat raqamini aniqlash tizimlari - ANPR orqali) aniqlashda eng muhim dalil manbaiga aylandi.

- **Mobil aloqa signallarini tahlil qilish:** Jinoyat sodir etilgan vaqt va joydagi uyali aloqa tayanch stansiyalaridan (vyshkalardan) olingan

ma'lumotlar (billing tahlili) orqali o'sha hududda bo'lgan shubhali raqamlarni va ularning harakat traektoriyasini aniqlash tezkor-qidiruv xodimlariga jinoyatchilarni qisqa fursatlarda ushlash imkonini bermoqda [6].

• **Ochiq ma'lumotlar manbalarini kuzatish (OSINT):** Ko'pincha tajribasiz o'g'rilar o'marilgan narsalarni (masalan, planshet, noutbuk, tilla buyumlar) ijtimoiy tarmoqlar yoki internet do'konlari orqali tezkor sotishga urinadilar. Kiberxavfsizlik bo'linmalari va tezkor xodimlar ushbu platformalarni doimiy monitoring qilish orqali jinoyatchining iziga tushishlari mumkin.

HUQUQNI QO'LLASH AMALIYOTIDAGI MUAMMOLAR VA KEMCHILIKLAR

Erishilayotgan yutuqlar bilan bir qatorda, o'g'irlik jinoyatlarini fosh etishda huquqni muhofaza qiluvchi organlar xodimlari bir qator amaliy va huquqiy to'siqlarga duch kelishmoqda:

1. **Dastlabki yig'ilgan materiallarning sifati pastligi:** Ba'zi hollarda tergovga qadar tekshiruvni olib boruvchi hududiy profilaktika inspektorlari yoki patrul-post xizmati xodimlari voqea joyini o'rash va muhofaza qilish choralarini to'liq ko'rmaydilar. Bu esa izlarning yo'qolishiga sabab bo'ladi.
2. **Idoralararo hamkorlikning yetishmasligi:** Xususiy sektor (do'konlar, dorixonalar, ko'p qavatli uylar shirkati) tomonidan o'rnatilgan kuzatuv kameralarining yagona integratsion tarmoqqa to'liq ulanmaganligi tezkor xodimlarning vaqtini olmoqda. Har bir kameradan videoyozuvni olish uchun alohida so'rovnoma xati berish va serverni izlash qimmatli vaqtning yo'qotilishiga ("issiq iz"ning sovushiga) olib keladi.
3. **Protsessual muddatlarga bog'liqlik muammosi:** Gumon qiluvchining shaxsiy tintuvi yoxud u bilan bog'liq aloqa vositalari billing

ma'lumotlarini olish uchun sudning sanksiyasi talab etiladi. O'g'irlik voqeasida dastlabki soatlarda qaror qabul qilish tezkorligi eng muhim omil ekanligini inobatga olib, ayrim kechiktirib bo'lmaydigan hollarda tergovchining mustaqilligini oshirish ehtiyoji mavjud.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Olib borilgan jinoyat-huquqiy, kriminalistik va protsessual tahlillar shuni ko'rsatadiki, o'g'irlik jinoyatlarini fosh etish faqatgina tergovchi yoki tezkor vakilning shaxsiy tajribasi bilangina bitmaydigan, balki zamonaviy texnologiyalar, jamiyatning huquqiy madaniyati hamda mukammal qonunchilik bazasiga tayanuvchi murakkab kompleks jarayondir. Tizimdagi kamchiliklarni bartaraf etish va ishlarni yuritish sifatini oshirish maqsadida quyidagi ilmiy-amaliy takliflar ilgari suriladi:

Birinchidan, jinoyat joyida izlarni topish va qotirib olish samaradorligini oshirish maqsadida IIVning ekspert-kriminalistika bo'linmalarini so'nggi rusumdagi mobil kriminalistik laboratoriyalar (ayniqsa, qorong'ida izlarni ko'rsatuvchi maxsus ultrabinafsha va lazer nurlantirgichlar) bilan to'liq ta'minlash va joylardagi xodimlarning ushbu texnikalardan foydalanish malakasini oshirish zarur.

Ikkinchidan, respublika bo'ylab savdo markazlari, dorixonalar va xususiy turar-joy majmualariga o'rnatilgan sifatli videokuzatuv kameralarini bosqichma-bosqich yagona "Xavfsiz shahar" platformasiga integratsiya qilish bo'yicha huquqiy mexanizm (Vazirlar Mahkamasi qarori) ishlab chiqilishi lozim. Bu tergov-tezkor guruhiga huquqbuzarning marshrutini bir nuqtadan kuzatish imkonini beradi.

Uchinchidan, O'zbekiston Respublikasi JPKning 170-moddasiga (Tintuv o'tkazish asoslari) qo'shimcha kiritib, "kechiktirib bo'lmaydigan holatlarda o'g'irlik sodir etilgan joyning bevosita atrofi va jinoyatchi yashirinishi ehtimoli yuqori

bo'lgan yaqin binolarda sud sanksiyasiz, keyinchalik (24 soat ichida) sudga xabar berish sharti bilan tezkor tintuv o'tkazish" huquqini kengaytirish masalasini ko'rib chiqish maqsadga muvofiq. Bu jinoyatni o'z vaqtida, "issiq izidan" fosh etish kafolatini oshiradi.

To'rtinchidan, jamiyatda viktimologik profilaktikani kuchaytirish.

O'g'irliklar ko'pincha jabrlanuvchining o'z mulkiga nisbatan beparvoligi (mashina eshigini qulflamaslik, qimmatbaho buyumlarni ochiq joyda qoldirish) oqibatida yuzaga kelishini inobatga olib, aholi o'rtasida raqamli va vizual targ'ibot ishlarini kuchaytirish lozim.

Xulosa qilib aytganda, o'g'irlik jinoyatlarini fosh etish mexanizmlarini zamon talablari darajasida takomillashtirish jamiyatda adolatni o'rnatish, fuqarolarning davlat huquq-tartibot idoralariga bo'lgan ishonchini oshirish va mulk daxlsizligi prinsipini real ta'minlashga xizmat qiladi.

REFERENCES:

1. O'zbekiston Respublikasining Jinoyat kodeksi. (01.04.2026 yildagi holatga ko'ra). [Elektron resurs] // Qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi. – URL: <https://lex.uz/docs/111453>.
2. O'zbekiston Respublikasining Jinoyat-protsessual kodeksi. [Elektron resurs] // Qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi. – URL: <https://lex.uz/docs/111460>.
3. Rustamboyev M.H. O'zbekiston Respublikasi Jinoyat huquqi. Maxsus qism. Darslik. – Toshkent: "Yuridik adabiyotlar publish", 2018. – 480 b.
4. Mirazov D.M. Kriminalistika: Darslik. – Toshkent: O'zR IIV Akademiyasi, 2021. – 512 b.
5. Pulatov Yu.S. O'g'irlik jinoyatlarini tergov qilish metodikasi. Ilmiy-amaliy qo'llanma. – Toshkent: Huquq, 2020. – 145 b.

SCIENTIFIC CONFERENCE OPEN PROCEEDINGS

Global Academic Knowledge Repository

6. Xujayev Sh. X. Mulkiy jinoyatlarni fosh etishda tezkor-qidiruv faoliyatining o'ziga xos xususiyatlari // Huquq va hayot jurnali. – Toshkent, 2023. – № 4. – B. 22-28.
7. Yusupov R.M. O'zgalar mulkini talon-toraj qilish bilan bog'liq jinoyatlarning kriminologik tavsifi va ularning oldini olish masalalari. – Monografiya. – Toshkent: TDYUU nashriyoti, 2022. – 210 b.

Contact: 99 826 99 56

